

Klimatkris och konstmöten – en konstpedagogisk och klimatpsykologisk undersökning

Under senhösten 2023 genomförde Moderna Museet ett konstpedagogiskt utvecklingsprojekt om konsten och klimatkrisen tillsammans med en klimatpsykolog och tre gymnasieklasser från Stockholm. Projektet gjordes inom ramen för forskningsprogrammet Mistra Environmental Communication och syftade till att undersöka i vilken utsträckning ett djupgående samtal om klimat och miljö kan påverka hur konstverk uppfattas och tolkas. Slutsatsen utifrån det begränsade underlaget om ca 70 elever är att mötet med konsten kan fungera både som projektiionsyta och resonansbotten för existentiella reflektioner kring klimatkrisen, om de får rätt förutsättningar.

Metod

Via museets nyhetsbrev för skolan sökte vi tre intresserade gymnasieklasser till projektet. Varje klass som kom till museet fick information om att de var del av ett konstpedagogiskt utvecklingsprojekt, ett slags experiment. Det klargjordes att det inte fanns några förväntningar på ett specifikt resultat, och att det inte handlade om prestationer som skulle betygsättas, utan att det vi krävde av dem var uppmärksamhet, fokus och aktivt deltagande. Det efterföljande samtalet under ledning av klimatpsykolog Kata Nylén tog ca 45 minuter och tog upp fakta kring klimatkrisen, klimatångest och strategier för att kunna förändra situationen.

Efter samtalet fick eleverna instruktioner om att gå upp i samlingsutställningarna och individuellt välja ett verk att betrakta enskilt under tio minuter. Efter övningen återsamlades alla i museets kreativa verkstad för att fika och måla. Under tiden välkomnades eleverna en och en till ett intilliggande rum där de fick sätta på sig en mikrofon och berätta vad de antecknat. Berättelserna spelades in och vi har nu samlat omkring sjuttio ungdomars röster i ett arkiv av reflektioner.

Viss inspiration till upplägget hämtades från Katrine Heimanns arbete. Heimann är forskare vid Aarhus universitet och utbildad inom filosofi och kognitiv neurovetenskap. Hon arbetar med en mikrofenomenologisk metod som i korthet går ut på att välja en specifik erfarenhet att undersöka, exempelvis mötet med ett konstverk, och be dem man intervjuar att ge en så precis rapport som möjligt av ett visst skede av den aktuella erfarenheten. På så sätt få vi syn på vad som händer inom oss när vi erfar någonting. På hennes inrådan bad vi eleverna

uppmärksamma *hur* de valde verken istället för *varför* (en så kallad *experiential memory report*, se exempelvis Katrine Heimann [The lived experience of remembering a 'good' interview: Micro-phenomenology applied to itself | Phenomenology and the Cognitive Sciences \(springer.com\)](#)), för att vi eventuellt skulle kunna fånga de inre processer som styrde valet av verk.

Instruktioner vid tillfälle 1 och 2

Gå upp i museet och välj ett varsitt verk i någon av de tre samlingsutställningarna Sömlösa nätter, Rosa segel och Sju rum och en trädgård [kort information om dessa utställningar]. Välj något ni dras till, ett verk ni vill umgås med under tio minuter. Prova att ställa frågor till verket och anteckna era reflektioner. Ingen googling och inga samtal, utan enskilt betraktande i tio minuter. Reflektera gärna över hur ni valde verket. Sedan kommer ni var och en, enskilt, få berätta om vad ni upplevde. Vi kommer att spela in berättelserna. Bara ljud, inte bild!

En del elever uttryckte osäkerhet kring vad de skulle välja för verk, om det behövde vara kopplat till klimat och miljö, och fick till svar att de gärna fick göra kopplingar men att det inte ingick i instruktionerna.

På plats i inspelningsrummet uppmanades de att berätta vad de antecknat, vad de kom att tänka på inför verket. Det upprepades att det inte fanns några rätt eller fel.

Instruktioner vid tillfälle 3

Vid det tredje tillfället ändrades instruktionerna något, för att se om en tydligare uppmaning att koppla diskussionen om klimatkrisen till konsten skulle påverka val och tolkning av verk.

*Gå upp i museet och välj ett varsitt verk i någon av de tre samlingsutställningarna Sömlösa nätter, Rosa segel och Sju rum och en trädgård [kort information om dessa utställningar]. Välj något ni dras till, ett verk ni vill umgås med under tio minuter, **och som på ett eller annat sätt relaterar till det samtal om klimatkrisen som ni nyss tagit del av.** Prova att ställa frågor till verket och anteckna era reflektioner. Ingen googling och inga samtal, utan enskilt betraktande i tio minuter. Reflektera gärna över hur ni valde verket. Sedan kommer ni var och en, enskilt, få berätta om vad ni upplevde. Vi kommer att spela in berättelserna. Bara ljud, inte bild!*

Analys och slutsatser

Alla tre klasserna fick ta del av samma upplägg, där det ingick ett samtal om klimatkrisen lett av Kata Nylén, och alla fick fritt välja ett konstverk att betrakta individuellt och under tystnad i tio minuter. De två första grupperna fick inga instruktioner om att välja ett verk som relaterade till det tidigare samtalet. I dessa grupper gjorde 14 respektive 5 procent spontana kopplingar till klimatkrisen när de reflekterade kring konstverket. En möjlig förklaring till den låga frekvensen är att elever på gymnasiet är så vana att gå från ämne till ämne, att det inte föll dem in att ta med sig samtalet vidare till utställningarna. *Priming* hade med andra ord relativt liten effekt. I den sista gruppen, som uppmanades ta med sig de tankegångar som lyfts i samtalet när de betraktade konsten, refererade däremot 44% till klimatet där de berättade om sina betraktelser. Det är en väsentlig ökning, men fortfarande valde mer än hälften av eleverna att fokusera på annat i sitt konstmöte.

I de båda första klasserna uttrycktes viss förvirring gällande hela workshopens syfte, och flera elever frågade om de förväntades välja verk som berörde klimat och miljö eller om de fick välja fritt. När de fick veta att det var ok att välja fritt, släppte de flesta uppenbarligen tankarna på det tidigare samtalet. Många elever gjorde ingående beskrivningar av färg och form och en hel del gjorde också innehållsliga analyser, även i den tredje klassen som fått lite annorlunda instruktioner. Att befinna sig på Moderna Museet tillsammans med sin klass och lärare medför sannolikt att man vill prestera på ett liknande sätt som i övrig undervisning i skolan.

Flera elever i varje klass uttryckte att de uppskattat att få umgås med ett konstverk i tystnad under flera minuter. Att ställa frågor till konsten och lyssna efter svar var något flera återkom till i positiva ordalag.

Att beskriva *hur* verken valdes istället för *varför* visade sig vara svårt för i stort sett samtliga elever. De är vana att motivera sina svar och att locka fram en ren beskrivning hade förmodligen krävt andra förberedelser och annat fokus för undersökningen.

Sammanfattningsvis kan konstateras att om uppgiften är tydligt formulerad, så kan konsten utgöra en projektyta och samtalspartner för tankar kring klimat och hållbarhet och hur vi relaterar till världen och varandra. Hur vi designar frågor och upplägg är av stor betydelse och här finns en stor potential att arbeta vidare med i museet. En elev i den klass som fick tydliga instruktioner att reflektera utifrån samtalet om klimatkrisen valde att betrakta en helt abstrakt målning, och gjorde följande reflektion: "Jag började med att se en oändlighet när jag tittade på tavlan [...]. Och till en början så tänkte jag på klimatkrisen

som ett hav ungefär, svårt att veta var man ska börja. Lösningar kändes väldigt abstrakta. Men desto mer man tittade, desto mer såg man de här lösningarna och kan kanske närma sig någon utav dem när man ser dem.” En annan elev, som *inte* fått specifika instruktioner kring tematik, berättade att hon efter mötet med ett fotografi av två rödlökar placerade på en högblank yta, övervägde att sluta titta sig själv i spegeln så mycket och istället se sig själv i andra.

Tre berättelser om konstverk

Sven X-et Erixon, *Tidsbild*, 1937 (elev från grupp 2)

Jag tittade på ... tavlan *Tidsbild*. Jag såg inte... Jag kommer inte ihåg vad konstnären hette. Men ... Och det första jag la märke till där var att det ... alltså ... det var avbildat då eller ... Slussen. För jag såg Katarinahissen där i bakgrunden och tunnelbanan och sånt. Och jag såg också att karaktärerna i tavlan stod och läste löpsedlar utanför en ... depeschbyrå. Och då stod det om Spaniens inbördeskrig på löpsedlarna, men det stod också om AIK:s ... Att de, det var någon vinst av AIK. Så då tänkte jag på att det var som katastrof i vardagen att även fast det var krig i Spanien så fortsatte vardagen här i Sverige. Då för att de ... människorna som stod och läste såg ganska panikartade ut alltså på grund av deras kroppsspråk. De stod och höll för händerna och böjde sig bakåt och då undrade jag om det var på grund av AIK:s vinst eller på grund av Spaniens inbördeskrig. Och det kopplade jag också lite till vad vi pratade om att ... alltså med klimatkrisen, att man liksom de flesta de flesta bara lever på i vardagen, ändå även fast det är en kris.

Carl Fredrik Hill, *De sista människorna* (inlån från Nationalmuseum) (elev från grupp 3)

Jag valde Carl Fredrik Hill som konstnär och *De sista människorna*. Jag tyckte det passade bra med ... alltså om man har lite framförhållning och kollar på vad som kan hända i framtiden så ... Kanske med alla koldioxidutsläpp och allt det där, att det kan resultera i att ... ja, till slut så är det bara en dystopi med två människor kvar typ. Och då valde jag den.

Ja, jag har inte så mera argument typ så här eller anledningar, men typ också att ... de var väldigt smala, man tänker det är så här, då är det brist på näring, det finns ingen mat längre ...

Kristina Abelli Elander, *Folkungagatan* 1982 (elev från grupp 3)

Så jag valde en tavla av Kristina Elander som hette *Folkungagatan* 1982. Och på bilden var det liksom hus ... ja det var väldigt skräpigt och så var det liksom sönderslagna hus och sånt.

Så jag fick lite olika bilder av det. Min första bild var ju liksom att det var... nämen alltså det har skett en katastrof och att paniken som skapas när människor hamnar i en katastrof att man liksom ... Människor blir mer som djur kanske, man bryr sig inte alltså .... Man blir väldigt respektlös och man gör bara sitt för att överleva liksom och att det var därför det såg så hemskt ut som det gjorde.

Sen såg jag även att det kunde vara liksom mer som en sån här protest mot så här politiker och sånt. Att det liksom att folk har kastat glas och slagit sönder fönster för att visa på att de tycker att ... ja, politiker gör fel. Och att de vill visa på det och att, ja, kanske diskussion har försökts men att för att verkligen visa att... och för att få till en förändring kanske de behövde ta till mer våld istället. Och att ja ... sen såg det väl bara så här typ övergivet ut typ, mer öde, att så här, att ja, visar på ett samhälle som brustit liksom.